

SLIKAR RAJKO ŠUBIC

V septembru 1982 je bila v galeriji loškega gradu razstava del akademskega slikarja Rajka Šubica. Retrospektivno uglasena razstava je kljub velikemu številu eksponatov zbrala le majhen del umetnikove vsestranske dejavnosti. Tudi Rajko Šubic v svoji človeški skromnosti ni nikdar prešteval svojih del in ni sestavljal tekoče ali post festum seznama del, ker se nikoli ni ponašal s pomembnostjo produktivnosti lastnega dela. »Ustvarjal sem in kar sem ustvaril, sem naredil z ljubeznijo in z mislijo, da bo to ostalo v zakladnici slovenske kulture,« tako je ob obisku svoje razstave govoril Rajko Šubic. In res so njegova dela raztresena, da jih je bilo težko zbrati in le njegovemu sinu Juriju Šubicu se moramo zahvaliti da so bila zbrana za razstavo. Z globoko hvaležnostjo se moramo na tem mestu zahvaliti tudi slikarju Rajku Šubicu, ki je za stalno galerijo Šubicev v Loškem muzeju podaril pester izbor risb in tri slike, ki ga bodo vsaj do neke mere dostojno predstavljale v stalni postavitvi slikarjev Šubicev. Njegova dela so raztresena po Jugoslaviji, Češki, Poljski, Nemčiji, Italiji in Ameriki, in kdo ve, kje še. Sedaj pa bodo njegova dela visela tudi v galeriji, v katero najbolj sodijo, kajti Rajko Šubic je eden izmed poganjkov na košatem rodovnem drevesu podobarske in slikarske rodbine Šubicev iz Poljanske doline.

Zgodbo o slikarju Rajku Šubicu moramo pričeti kar pri Štefanu Šubicu (1820 do

1884) iz Poljan, katerega sinovi so bili vsi slikarji. Poleg najbolj znanih Janeza in Jurija so bili slikarji še: Valentin (1859 do 1927), Pavel (1861—1929) in Alojzij (1865—1905). Rajko Šubic je sin Alojzija, zadnjega Stefanovega sina, ki je bil rojen v Poljanah 18. 6. 1865 in je umrl v New Yorku 16. 7. 1905. Alojz Šubic je začel slikati pri očetu Stefanu in je leta 1887 pomagal bratu Janezu pri poslikavi novega Muzeja za umetnost in umetno obrt v Kaiserslauternu. Od leta 1888 do 1891 je študiral na akademiji v Münchnu in nato še na šoli Muzeja za umetnost in obrt na Dunaju. Potem je nekaj let učil v Ljubljani. Solsko delo je po dveh letih opustil in si uredil v Celju atelje, kjer tudi ni bil dolgo. Zaradi ekonomskih razmer se je podal v Ameriko, kjer je leta 1905 umrl v New Yorku.

Pet let pred njegovo smrtjo se mu je rodil sin Rajko, in sicer v Ljubljani 12. marca 1900. Torej je Rajko Šubic vnuk

Rajko Šubic na Dunaju 1920

Stefana Subica, ki nadaljuje slikarsko tradicijo rodovnega izročila stare slikarske in podobarske rodbine iz Poljanske doline. Rajko Subic je po osnovni šoli v Ljubljani, kjer je obiskoval štiri razrede, nadaljeval šolanje v Beljaku, kjer je dokončal še en razred osnovne šole. Med leti 1912 in 1914 je obiskoval I. in II. razred realke v Ljubljani in se potem devet mesecev učil pri kiparju in podobarju Ivanu Pengovu, kar mu je pomenilo osnovo za nadaljevanje umetniškega izpopolnjevanja na umetnoobratni šoli v Ljubljani, kjer je absolviral na kiparskem in rezbarskem oddelku leta 1919. Ze isto leto je bil vpisan na Grafičnem zavodu na Dunaju in tam študiral do leta 1922. Z Dunaja je odšel v Leipzig na Akademijo za grafično umetnost in knjižno obrt. V razredu profesorja H. A. Müllerja je ostal lahko samo eno leto, in sicer do 1923. Zaradi gospodarske krize ni zmožil več zbrati dovolj denarja za nadaljevanje študija, čeprav je sicer občasno dobil kakšno majhno naročilo predvsem v tamkajšnjem živalskem vrtu. Bil je namreč izredno dober risar živali in bi v drugačnih pogojih bil verjetno za stalno nastavljen kot risar v živalskem vrtu. Tako pa ga že isto leto, to je leta 1923 in še leta 1924, najdemo v Beogradu, kjer je poučeval risanje na vajejski šoli in hkrati risal grafične osnutke za Vojno geografski inštitut. Danes, ko je slikarju dvainosemdeset let, ne moremo od njega zahtevati pojasnil za vsa ta pota, ki jih je kot mladenič štiriindvajsetih let hodil; niti se ne spomni, kaj ga je gnalo iz kraja v kraj, niti ne more z gotovostjo potrditi domneve, da ga je po svetu gnalo eksistenčno vprašanje. Naj je bilo eno ali drugo, Rajka Subica je iz Beograda in Zemuna pot vodila zopet drugam. Leta 1924 je izdeloval osnutke za uporabno grafiko pri grafičnem podjetju v Novem Sadu in se nato leta 1925 vrnil v Ljubljano, kjer je do leta 1927 delal pri časopisu Jutro kot ilustrator. Julija 1927 je dal časopisu slovo in odpotoval v Češkoslovaško. Na študijskem potovanju, ki je trajalo do leta 1929, se je preživljal z uporabno grafiko. Spoznal je mnogo slikarjev in grafikov, med njimi je že od prej poznal Ludovika Schneiderko, ki se je navduševal in navdušil tudi vse okoli sebe za slikarsko združbo ali nekaj podobnega, kar danes poznamo kot slikarsko kolonijo. Pa iz vsega tega na Moravskem ni nastalo ničesar, ostale so le ideje in sanje o slikarjih, ki družno skupaj delajo in prodajajo svoja dela in od tega živijo.

Sinarna gora, akvarel, 1932

Za to obdobje si lahko izposodimo nekaj drobcev iz članka v Domačem prijatelju, številka 3 iz leta 1929, ki ga je napisal Saša Santel, ki pravi, da: *Za Rajka Subica, grafika in ilustratorja, umetnika detajla in risarskih fines, Ljubljana ni bila ugodno mesto za njegovo umetniško delovanje. Komaj leto dni je preteklo, odkar je sledil Lojzetu Zagarju in zapustil domovino. Nemo propheta in patria? Ne vem, ali velja to tudi za nas. Poznam domače preroke, ki se glede priznanja ne morejo pritoževati. Morda je ležalo to v Šubičevem značaju, ki mu je tuje vsako vsiljevanje? Tega ne bom dalje preiskoval. Skratka, Subic se je nekega dne odločil, da se preseli na Moravsko. Odzval se je namreč vabilu tovariša Ludovika Schneiderke, brata v Ljubljani znanega portretista Josipa, in odprl v Uherskem Hradištu umetniško delavnico. V tem prijaznem moravskem mestu je našel takoj odobravanje umetnost ljubečega občinstva. Ze junija meseca (1928, op. A. P.) je priredil skupno z L. Schneiderko kolektivno razstavo, ki je obsegala 27 Šubičevih akvarelov in risb. Omeniti moram namreč, da ljubi Šubic razen grafike posebno akvarelno tehniko, v kateri dosega s svojo umetniško vestnostjo zelo lepe uspehe. Vsa razstavljenata dela so bila plod nekajme-*

Jesensko cvetje, akvarel, 1976

sečnega bivanja v Uherskem Hradištu, a nikakor še niso pokazala vsega dela našega umetnika. Kajti grafične miniature, ki so za Šubičevo ustvarjanje najznačilnejše, najbrž zaradi manjšega formata niso našle mesta na tej razstavi. Gmotni uspeh razstave ni izostal — prodana je bila tretjina vseh razstavljenih del, a važnejši je bil moralni uspeh. Ta se je pokazal predvsem v naročilih, med katerimi omenjam v prvi vrsti ex-librise, ki je v njih Šubic prv mojster.« Saša Šantel potem, ko obravnava v celem odstavku problematiko ex-librisa med Slovenci, nadaljuje z opisom življenja in dela Rajka Šubica na Moravskem. Šubic se je odpravil na potovanja skozi Tatre kar za mesec dni: »Šubičevo romantično razpoloženje ga je ustavljalo pri vsakem slikovitem motivu, tako da si je prinesel domov okoli 80 akvarelov in risb, ki jih predeluje v radiranke.« Teh, za Šubica prav gotovo lepih dni, je bilo kmalu konec. Tridesetletnik je po vrnitvi v domovino spoznal, da mu bo dajala uporabna grafika kruh, s katerim se bo kot svobodni umetnik lahko preživljal. Risal je grafične osnutke za razne naročnike od leta 1930 vse do leta 1954, vmes pa je od leta 1932 do 1936 honorarno poučeval risanje na realni gimnaziji v Kočevju. Verjetno je bilo izredno zanimivo obdobje v njegovem življenju tisto, ki ga predstavljata leti med 1936 in 1938, ko je v Ljubljani deloval kot slikar ilustrator, risar grafičnih osnutkov in bil hkrati učitelj na privatni umetniški šoli »Probuda« v Ljubljani, na šoli, katere daljnosežni pomen še do danes v celoti ni ocenjen za slovensko umetnost. Po vsem tem bi pričakovali umiritev in ustalitev te tako nemirne umetniške osebnosti, ki

se od leta 1938 dalje vse bolj posveča pedagoškemu delu. Učitelj risanja je bil v letih 1938 in 1939 na realni gimnaziji v Murski Soboti in od tega leta do osvoboditve v Novem mestu. Leta 1942 je bil interniran v taborišče Monigo pri Trevisu v Italiji. Muzej ljudske revolucije hrani okoli 50 listov risb iz internacije. Po internaciji je še poučeval v Novem mestu, a že leta 1946 ga srečamo na gimnaziji v Ljutomeru. Med leti 1952 in 1954 je bil vodja grafičnega oddelka pri reklamni agenciji MI v Mariboru, kjer je vse do upokojitve leta 1961 poučeval risanje na raznih strokovnih šolah. Sedaj živi v Mariboru.

Kolikor je bilo mogoče ugotoviti Šubičevo razstavno dejavnost, le ta ni bila posebno bogata, kajti od prve razstave, na kateri je sodeloval leta 1922 (V. jugoslovanska umetniška razstava v Beogradu), do zadnje leta 1975 v mariborskem Rotovžu, jih lahko naštejemo le štirinajst. Na teh razstavah se je pokazalo zanimanje za motivni svet, s katerim je Šubic rasel in zorel: krajina, živali, tihožitje in v zadnjih dveh desetletjih marina. Tehnika, v kateri je izražal svoje vizije, se je prilagajala motiviki. Sprva se je ves posvetil grafiki, bil čudovit risar vseskozi in vneto je gojil akvarel.

Slikarja Rajka Šubica po njegovi motiviki ni mogoče opredeljevati niti kot izrazitega figuralika, niti portretista in ne krajinarja ali specifično nagnjenega k tihožitjem. Tudi v izboru za razstavo je bilo to opaziti, v izboru, ki je zajel kar častitljivih šestdeset let slikarjevega delovanja. Drobna risba iz leta 1919 z motivom iz Poljanske doline, ki je nastala ob koncu študija na Obrtni šoli v Ljubljani, je najstarejše delo na razstavi. Vr-

Silba, akvarel, 1960

Orači, akvarel, 1970

sta risb in grafik, nastalih med leti 1920 in 1930, priča o izjemni risarski občutljivosti Rajka Subica. Zanesljivost roke, ki riše leta 1942 tovariše v internaciji, je presenetljiva. Nobene tipajoče poteze svinčnika ni, slikar riše doživljajsko spoznanje z zanesljivostjo ostrega opazovalca in s polno mero formalnega znanja. Posebno pozornost zasluži tistih nekaj ohranjenih majhnih grafik in ex-librisov, ob katerih lahko občudujemo slikarjev pravi in pristni občutek tako za koncept kakor tudi za perfektno tehniško izvedbo v tehniki lesoreza, jedkanice ali suhe igle. Ze v tem zgodnjem obdobju lahko spoz-

4

namo Subica kot izrazitega slikarja oziroma risarja živali in predvsem konj. To je opazil že S. Santel ki je zapisal: »Odkar je preminul slikar Gorup, nimamo Slovenci razen Rajka Subica nobenega izrazitega slikarja živali. Najbolj so mu pri srcu konji in stavim, da tudi v tujini pozabi na vse krasote, če zagleda na cesti plemenskega konja ali pa tudi koščeno kljuse.«

K temu je zapisal Čoro Škodlar ob razstavi (Naši razgledi, 8. ktobra 1982), da je bila izrazita posebnost umetnikovega dela, ki si jo je izbral že v mladeniških letih in jo gojil z vso ljubeznjo in predanostjo: živali in predvsem konji. Ob tem je izredno zanimiva primerjava tudi s prvimi koraki v svet slikarstva pri Ivetu Subiceu, ki je v svoji mladosti tudi začel najprej risati domače živali in tudi predvsem konje. Paralele so tu dane in treba bi bilo studiozno primerjati slikarje iz Subičeve slikarske rodovine, kako in s kakšno vestnostjo so se podajali v svet živalske motivike. Prav konj pa je med vsemi živalmi najbolj kompliciran živ sestav in v svetu je bilo le malo slikarjev, ki so svoje delo posvetili tej plemeniti živali. »Umetniška preteklost jih pozna — poleg antičnih — komaj nekaj, ki so umetniško popolni in pomembni, se pravi, da so z genialno oblikovno močjo izražali prepričljivo zgovoren značaj in sestavo konja. V našem slikarstvu je in ostaja Rajko Šubic edini, ki je konju, čeprav ne samo njemu, posvetil večji kos svojega življenja in dela. Ne da bi bil ta njegov študij anatomske enolično kodificiran,

Avtokarikatura

nikakor, bil je študij živali v naravi, v prostem gibanju te delavne in vprežne živali, za ježo, ob vozu ali na polju» (Č. Skodlar).

Likovni talent Rajka Šubica se je razkril v grafikah. Vprašanje je, zakaj je grafiko opustil? Nekaj grafik, do katerih smo lahko prišli, priča o izredno visokem nivoju. Prava tehnična bravuroznost nas osuplja še danes, čeprav so te grafike nastajale v času, ko so se Jakac in drugi vračali po končanih študijih v Ljubljano in seznanjali ljubljansko občinstvo z grafično tvornostjo. Zakaj je Šubic takrat ostal takorekoč neopažen, ko pa je delal Jakčevim enakovredne grafike?

Rajko Šubic se je istočasno veliko posvečal akvarelu, ki mu je ostal zvest vse do danes. Motivni svet, s katerim je rasel in zorel, je zajet v pokrajini z vso njeno otipljivo resnično pojavnostjo; so živali in ljudje. Povsod koder je hodil ga je spremljal papir in akvarelne barvice, s katerimi je ustvarjal čvrste zapise krajev, skozi katere je potoval ali se za dalj

časa ustavljal. Vzporedno s krajino nastajajo tiha razmišljanja o mrtvi narodi — tihožitja z rožami mu služijo za veren in prepričljiv posnetek optičnega vtisa ozko omejenega sveta. Pogled, ki je ob tihožitju ozko usmerjen, se slikarju odpre in razširi do daljav na obzorju, kjer se stikata nebo in morje. Morje je odkril v zadnjih petindvajstetih letih, ga vzljubil in ga nešteto krat upodobil v marinah, ki so postale slikarjeva značilnost.

Rajko Šubic se bistveno ne navezuje na nobeno od slikarskih smeri. Zvest je realizmu. Kot izreden risar se risbi ne more odreči tudi pri slikanju in tako so Šubičeve slike trdno risarsko grajene. Krajino obravnava dosledno tako, kot jo vidi, se pravi, da je slikarsko ne spreminja, temveč je slikarjev čopič zvest opisovalec celotne značilnosti in posameznih podrobnosti.

Op. Reprodukcijske so iz razstavnega kataloga, ki ga je izdal in založil Loški muzej 1982.

Andrej Pavlovec